



ข้อสังเกตบางประการในการคุ้มครองงานดนตรีกรรม

ภัทรพร เย็นบุตร*

บทคัดย่อ

การคุ้มครองงานดนตรีกรรมในกฎหมายลิขสิทธิ์มีข้อสังเกตบางประการที่จะต้องนำมาพิจารณาในการปรับปรุงกฎหมายให้เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบทของสังคมปัจจุบัน ได้แก่ ประเด็นที่หนึ่งเป็นการตั้งข้อสังเกตนิยามคำว่า “ดนตรีกรรม” ซึ่งควรกำหนดให้สอดคล้องกับอนุสัญญากรุงเบิร์น ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีพันธกรณีอันจะต้องอนุวัติการกฎหมายภายในประเทศให้สอดคล้องกัน และบทนิยามตามอนุสัญญากรุงเบิร์นยังมีความครอบคลุมข้อเท็จจริงที่สามารถคุ้มครองงานดนตรีกรรมได้ชัดเจนกว่า เพราะหมายรวมถึงกรณีการบรรเลงเพลงด้วยจังหวะแต่ไม่มีทำนองด้วย และการตีความหมายของโน้ตเพลงแยกออกจากงานวรรณกรรมอื่นๆ ส่วนประเด็นที่สองเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักการใช้งานโดยธรรม (fair use) ทั้งในกรณีการกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ ตามมาตรา ๓๖ ซึ่งควรแก้ไขถ้อยความให้ชัดเจนเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมมากขึ้นโดยการตัดถ้อยคำในบทบัญญัติมาตรา ๓๖ คำว่า “และมีได้จัดเก็บค่าเข้าชม ไม่ว่าจะโดยตรง หรือโดยทางอ้อมและนักแสดงไม่ได้รับค่าตอบแทนในการแสดงนั้น” ออก และกรณีการคุ้มครองมาตรการปกป้องเทคโนโลยีซึ่งก่อให้เกิดการจำกัดสิทธิในการเข้าถึงงานดนตรีกรรมเป็นการขัดต่อหลักการใช้งานโดยธรรม จึงควรมีการปรับปรุงกฎหมายให้การคุ้มครองมาตรการดังกล่าวอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ที่มีการชั่งน้ำหนักประโยชน์ระหว่างประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิกับประโยชน์ของสังคมไว้อย่างเป็นธรรมแล้ว

* อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

Abstract

This article is to deal with the key theme of how the Musical Work Protection under the Copy Right Act B.E.2537 should be revised and effectively improved in accordance with Thai society context. In this regard, it becomes obvious that there are significant problems arisen from the Act enforcement. First of all, the problem of definition on term “Musical Work” under the Act is irrelevant to the definition of musical work provided by the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, which is international legally binding agreement Thailand has consented to be bound. Furthermore, the concept of “Fair Use” under the Act seems controversial and unclear to be enforced. For example, section 36 should be edited or eliminated to more promote social equity. It is also found that, the anti-circumvention measure to protect the technologies which contributes to the limited right of access to musical work is contrary to the principle of fair use; as a result, it should be improved legislation to protect such measures under the copyright laws which are weighing the benefits and advantages between social and private practice.

Keywords: musical work, fair use

บทนำ

ลูกวิก แวน เบโธเฟน นักประพันธ์เพลงที่ยิ่งใหญ่ของโลกเมื่อหลายร้อยปีก่อนกล่าวว่า “การร้องโน้ตผิดเป็นเรื่องที่ไม่สลักสำคัญ หากแต่การร้องไปโดยปราศจากความปรารถนาอันแรงกล้าเป็นเรื่องที่ไม่อาจให้อภัยได้”^๑ ซึ่งคำกล่าวนี้แสดงให้เห็นผู้ศึกษาตระหนักว่างานดนตรีกรรมเป็นศิลปะที่ยิ่งใหญ่ต่อมวลมนุษยชาติ เปี่ยมไปด้วยอารมณ์ความรู้สึก อันต้องอาศัยความวิริยะอุตสาหะร่วมกับแรง

บันดาลใจ และแรงบันดาลใจนี้อาจหมายความถึงทรัพย์สินเงินทองและชื่อเสียงเกียรติยศที่ผู้สร้างสรรค์ผลงานสมควรได้รับ เมื่อนักดนตรีมีแรงบันดาลใจที่ดีก็ย่อมจะรังสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่าตอบแทนให้กับสังคมเป็นวัฏจักรสืบเนื่องกันทุกยุคทุกสมัยอย่างไรก็ตาม คงจะไม่ดีแน่หากเครื่องมือที่จะช่วยสนับสนุนแรงบันดาลใจของผู้สร้างสรรค์งานดนตรีกรรมมีข้อบกพร่องบางประการที่อาจฉุดรั้งวงการดนตรีกรรม

^๑ This statement is translated by author from “To sing a wrong note is insignificant, but to sing without passion is unforgivable” by Ludwig van Beethoven.

เครื่องมือที่สำคัญในการคุ้มครองงานดนตรีกรรม ได้แก่ กลจักรภายใต้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาด้านการคุ้มครองลิขสิทธิ์ โดยมีคุณลักษณะเด่นชัดที่สำคัญของงานอันมีลิขสิทธิ์ ได้แก่ งานที่ไม่ใช่เป็นแต่เพียง “ความคิด” (Idea) เท่านั้น หากแต่จะต้องเป็น “การแสดงออกทางความคิด” (Expression of Idea) หมายความว่า การที่บุคคลได้คิดสร้างสรรค์งานอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นมาแล้วต้องปรากฏซึ่งการแสดงออกทางความคิดนั้นอย่าง เป็นรูปธรรม และสิ่งที่แสดงออกมาซึ่งความคิดดังกล่าวจึงจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ลิขสิทธิ์^๒

การคุ้มครองงานดนตรีกรรมตามกฎหมาย ลิขสิทธิ์ของไทยในปัจจุบันผู้ศึกษาพบว่า มีข้อสังเกต บางประการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนิยามเพื่อ คุ้มครองสิทธิของผู้ทรงสิทธิ ตลอดจนมีข้อจำกัด ความคุ้มครองสิทธิแต่ผู้เดียวของผู้ทรงสิทธิที่ยังไม่ เหมาะสมเท่าที่ควร กล่าวคือประเด็นการให้คำจำกัด ความของคำว่า “ดนตรีกรรม” และการกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามหลักการใช้งานโดย ธรรม ยังไม่สอดคล้องกับหลักสากลที่ปรากฏอยู่ใน กฎหมายระหว่างประเทศ และประเทศไทยได้ร่วม เป็นภาคีสมาชิกอันจะต้องอนุวัติการกฎหมาย ภายในประเทศให้สอดคล้องกับกฎหมายระหว่าง ประเทศนั้น คืออนุสัญญาเบิร์น และความตกลง ทริปส์ รวมถึงในบางกรณีควรนำเหตุผลของต่าง ประเทศมาประกอบการพิจารณาตีความข้อยกเว้น

การละเมิดลิขสิทธิ์เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ให้ชัดเจน ขึ้นได้

นอกจากนี้ เนื่องจากสถานการณ์ปัจจุบัน เทคโนโลยีสารสนเทศมีพัฒนาการอย่างไม่หยุดยั้ง ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากการเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารที่สะดวก รวดเร็ว มีค่าใช้จ่ายน้อย และขยายพื้นที่รวมถึงช่องทางในการสื่อสารได้ กว้างขวางมากโดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ทำให้ การใช้ประโยชน์จากงานดนตรีกรรมผ่านสื่อ อินเทอร์เน็ตเป็นที่นิยมอย่างยิ่ง เช่น ใช้ประกอบ การขายสินค้าและบริการ การศึกษา การสนทนาการ ฯลฯ ซึ่งในทางกลับกันก็มีผู้นำผลงานดนตรีกรรม อันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นมาเผยแพร่ต่อสาธารณชน โดยใช้เทคโนโลยีดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการ กระทำการละเมิดลิขสิทธิ์ จนกระทั่งผู้เป็นเจ้าของ งานได้อาศัยมาตรการทางเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อ ป้องกันปัญหา ซึ่งการป้องกันดังกล่าวในทัศนะของ ผู้ศึกษานั้น กฎหมายไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันมี ส่วนที่ยังขาดสมดุลระหว่างประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิ กับประโยชน์สาธารณะ โดยที่หากมีการบัญญัติ หรือการใช้และการตีความกฎหมายไม่เหมาะสม ย่อมส่งผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง ต้นทุนความรู้ของสังคม ตลอดจนอาจทำให้ประเทศ ชาติไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร

ทั้งนี้ การคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ภายใต้ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้บัญญัติไว้ เป็นสาระสำคัญ ให้ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิทางกฎหมาย

^๒ นันทน อินทนนท์, “การคุ้มครองลิขสิทธิ์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ”, IP&IT SPECIAL ISSUE 2005 EIGHT ANNIVERSARY THE INTELLECTUAL PROPERTY AND INTERNATIONAL TRADE LAW FORUM (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๔๔) ๑๗๓.

ของบุคคลที่ได้สร้างสรรค์ผลงานทางปัญญาขึ้น
กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทยได้ให้ความคุ้มครองงาน
อันมีลิขสิทธิ์ ๙ ประเภทคือ (๑) วรรณกรรม
(๒) นาฏกรรม (๓) ศิลปกรรม (๔) ดนตรีกรรม
(๕) โสตทัศนวัสดุ (๖) ภาพยนตร์ (๗) สิ่งบันทึก
เสียง (๘) งานแพร่เสียงแพร่ภาพ และ (๙) งานอื่น
อันเป็นงานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์
หรือแผนกศิลปะ^๓

งานดังกล่าวข้างต้นต้องเป็นงานสร้าง
สรรค์ที่ผู้หนึ่งผู้ใดได้สร้างสรรค์ขึ้นด้วยความริเริ่ม
ของตนเองโดยมิใช่การทำซ้ำหรือลอกเลียนงานของ
ผู้อื่น และเมื่อมีการสร้างสรรค์งานที่ได้รับความ
คุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์แล้ว ผู้สร้างสรรค์
งานนั้นย่อมเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์และมีสิทธิตามที่
กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ใน
งานดนตรีกรรมจะได้รับความคุ้มครองตามพระราช-
บัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ สองประการคือ^๔

(๑) สิทธิในการทำซ้ำหรือดัดแปลงงานอัน
มีลิขสิทธิ์ และ

(๒) สิทธิในการเผยแพร่ต่อสาธารณชนซึ่ง
งานอันมีลิขสิทธิ์นั้น

สิทธิในการทำซ้ำงานอันมีลิขสิทธิ์เป็นสิทธิ
เบื้องต้นของเจ้าของ ซึ่งในปัจจุบันเมื่อองค์ความรู้

เกี่ยวกับเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น โดย
เฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีด้านการบันเทิงที่มีการ
พัฒนาเครื่องเล่นและการบันทึกเสียงประเภทต่าง ๆ
จึงทำให้มีการบันทึกหรือทำซ้ำงานดนตรีกรรมได้
โดยง่าย ส่วนสิทธิในการดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์
นั้น เป็นสิทธิที่เจ้าของลิขสิทธิ์มีอยู่ควบคู่กับสิทธิ
ในการทำซ้ำงานอันมีลิขสิทธิ์ในการห้ามผู้อื่นมิให้
นำงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นไปดัดแปลงไม่ว่าจะเป็นงาน
ประเภทเดียวกันหรือไม่ โดยที่ในงานดนตรีกรรมให้
รวมถึงการจัดลำดับเรียงเรียงเสียงประสานหรือ
เปลี่ยนคำร้องหรือทำนองใหม่ด้วย^๕

สำหรับสิทธิในการเผยแพร่ต่อสาธารณชน
ซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์นั้น หมายถึง สิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์
ในการทำให้งานอันมีลิขสิทธิ์ของตนปรากฏต่อ
สาธารณชนด้วยวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใด^๖ เช่น
การนำงานดนตรีกรรมมาแสดงให้ปรากฏต่อ
สาธารณชน โดยนำมาโพสต์ทางสื่ออินเทอร์เน็ต
 เป็นต้น

แม้ว่าประเทศไทยจะมีกฎหมายที่คุ้มครอง
ลิขสิทธิ์สำหรับงานดนตรีกรรมไว้แล้ว แต่เนื่องจาก
กฎหมายดังกล่าวประกาศใช้มาเป็นระยะเวลา
นาน จึงมีประเด็นข้อสังเกตบางประการที่ผู้ศึกษาเห็นว่า
อาจทำให้มีความคลาดเคลื่อนในการคุ้มครองงาน
ดนตรีกรรมให้เกิดประสิทธิภาพ ดังนี้

^๓ มาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗.

^๔ มาตรา ๑๕ แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗.

^๕ มาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗.

^๖ อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ ๒.

๑. การกำหนดนิยามคำว่า “ดนตรีกรรม” ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗

ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ นี้ ได้กำหนดนิยามงานดนตรีกรรมไว้ หมายถึงงานเกี่ยวกับเพลงที่แต่งขึ้นเพื่อบรรเลงหรือขับร้องไม่ว่าจะมีทำนองและคำร้องหรือมีทำนองอย่างเดียว และให้หมายความรวมถึงโน้ตเพลงหรือแผนภูมิเพลงที่ได้แยกและเรียบเรียงเสียงประสานแล้ว” จากถ้อยความดังกล่าวจำแนกงานดนตรีกรรมได้เป็นสองลักษณะ ได้แก่ ลักษณะที่เป็นการแสดงให้เกิดเสียง ซึ่งต้องมีเสียงของทำนองโดยมีคำร้องประกอบ หรือเสียงทำนองเพียงอย่างเดียว และลักษณะที่เป็นงานเอกสาร คือ โน้ตเพลง หรือแผนภูมิเพลงที่ได้แยกและเรียบเรียงเสียงประสานแล้ว ซึ่งมีประเด็นปัญหาการตีความ กล่าวคือ

๑.๑ การบรรเลงดนตรีโดยใช้เครื่องดนตรีประเภทให้จังหวะ โดยไม่มีทำนองเพลง เช่น กลองชุด ฉาบ ทิมปานี ไตรแองเกิล ฯลฯ ซึ่งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการสร้างสรรค์การเล่นดังกล่าวตลอดจนผู้สร้างสรรค์ได้นำออกแสดงเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชน เหล่านี้ มีกรณีที่ไม่ได้รับการคุ้มครองเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑.๑.๑ อนุสัญญาเบิร์น ว่าด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม ฉบับแก้ไข ณ กรุงปารีส ค.ศ. ๑๙๗๑ (Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, Paris Act 1971) เป็นอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ โดยประเทศภาคีสมาชิกในสนธิสัญญานี้ จะมีการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในทำนองเดียวกันกับทุกๆ ประเทศสมาชิก เช่น กรณีการสร้างสร้งงานอันมีลิขสิทธิ์ได้กระทำขึ้นในสหรัฐอเมริกา งานชิ้นดังกล่าวก็จะมีควมคุ้มครองตามกฎหมายไทยด้วยเช่นกัน เพราะทั้งสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยต่างลงนามเป็นภาคีสมาชิกในอนุสัญญานี้ และเมื่อประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาอันจะต้องอนุวัติการกฎหมายภายในประเทศอย่างสอดคล้องต้องกันก็เป็นไปเพื่อลดปัญหาการกีดกันทางการค้าและประสานประโยชน์ความร่วมมือระหว่างประเทศกับนานาประเทศอีกด้วย

โดยที่อนุสัญญากรุงเบิร์นได้กำหนดมาตรฐานการคุ้มครองลิขสิทธิ์ เพื่อเป็นบรรทัดฐานสำหรับรัฐภาคีที่จะรับไปบัญญัติไว้เป็นกฎหมายภายใน ทั้งเรื่องขอบเขตแห่งสิทธิที่เจ้าของลิขสิทธิ์พึงได้ตามกฎหมาย ประเภทของงานอันมีลิขสิทธิ์

^๑ Article 2 (Protected Works:1. “Literary and artistic works”; 2. Possible requirement of fixation; 3. Derivative works; 4. Official texts; 5. Collections; 6. Obligation to protect; beneficiaries of protection; 7. Works of applied art and industrial designs; 8. News)

(1) The expression “literary and artistic works” shall include every production in the literary, scientific and artistic domain whatever may be the mode or form of its expression, such as ...; musical compositions with or without words...

การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ อายุการคุ้มครอง เป็นต้น^๙ อีกทั้งอนุสัญญาเบิร์นยังได้ให้คำนิยามงานดนตรีกรรมไว้ในมาตรา ๒ ว่าหมายความรวมถึง บทเพลง บรรเลงซึ่งมีคำร้องหรือไม่มีก็ได้ ดังนั้นจึงวิเคราะห์จากคำว่า “หมายความรวมถึง” ได้ว่ายังมีสิ่งอื่นในทำนองเดียวกับบทเพลงบรรเลงซึ่งมีคำร้องหรือไม่มีก็ได้ ที่ถือว่าเป็นงานดนตรีกรรม

๑.๑.๒ จากความหมายคำว่า “Music” ตามพจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์^{๙๐} ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

“(๑) ดนตรี, ดุริยางค์, ดุริยางคศิลป์, ดุริยางคศาสตร์ เสียงขึ้นลงที่มีระดับเสียง มีเงื่อนไขเวลา มีความไพเราะ มักประกอบด้วยทำนอง จังหวะ เสียงประสาน และสีสั่นเสียง และหมายความรวมถึงวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาเกี่ยวกับดนตรี ทั้งด้านการแสดง ทฤษฎี และประวัติ ใช้ในความหมายเดียวกับ Musical art

(๒) โน้ตเพลง ในความหมายของโน้ตเพลงเป็นแผ่นหรือเป็นเล่ม ไม่ใช่สัญลักษณ์ตัวโน้ตในโน้ตเพลง (Score)

(๓) เพลง ในภาษาไทย คำว่าเพลงเป็นศัพท์ที่เรียกดนตรีโดยรวม ซึ่งคำว่าเพลงในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเพลงร้อง (Song) ตัวอย่างเช่น เพลง

คลาสสิก ใช้แทนคำว่าดนตรีคลาสสิก (Classical music) ได้ในภาษาไทย เพลงโบสถ์ ใช้แทนคำว่าดนตรีโบสถ์ (Church music) ได้ในภาษาไทย”

คำว่า “Melody” ตามพจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์ หมายถึง ทำนอง คือ ระดับเสียงหลายเสียงที่นำมาเรียงติดต่อกันเป็นหนึ่งเดียวพร้อมกับลักษณะจังหวะ มักมีความไพเราะและมีสัดส่วนพอเหมาะ^{๙๑}

คำว่า “Pitch” ตามพจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์ หมายถึง ระดับเสียง คือ เสียงสูง เสียงต่ำที่กำหนดได้แน่นอนในดนตรี เช่น ระดับเสียง C, D, E ... หรือ โด, เร, มี ... เป็นต้น สามารถวัดความถี่เป็นรอบต่อวินาทีได้^{๙๒}

คำว่า “Rhythm” ตามพจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์ หมายถึง ลักษณะจังหวะ หรือ (ลักษณะ)จังหวะ คือ ค่าความสั้นยาวอันหลากหลายของตัวโน้ตที่จัดวางอยู่ในอัตราจังหวะที่กำหนดและรวมกลุ่มตามหน่วยจังหวะที่เหมาะสม^{๙๓}

คำว่า “Note” ตามพจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์ หมายถึง ตัวโน้ต คือ สัญลักษณ์สำคัญที่ใช้ในการบันทึกโน้ตดนตรี มีลักษณะต่างๆ ขึ้นอยู่กับค่าตัวโน้ต ประกอบด้วยหัวโน้ต ก้านโน้ต

^๙ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO), *เข้าลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียง*, แปลโดย กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ (๑ กันยายน ๒๕๕๓) <<http://tgcthailand.com/articles/november2012/067-2012.pdf>> 5-10.

^{๙๐} ณัชชา สาคติยานุรักษ์, *พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๓) ๑๑๔.

^{๙๑} เพิ่งอ้าง, ๑๐๗.

^{๙๒} เพิ่งอ้าง, ๑๓๔.

^{๙๓} เพิ่งอ้าง, ๑๔๕.

และเขบีต เช่น โน้ตตัวขาว โน้ตตัวเขบีตสองชั้น เป็นต้น^{๑๓}

จากนิยามดังกล่าว ได้ให้ความหมายคำว่า ดนตรี ไว้ว่ามักประกอบด้วยทำนอง จังหวะ เสียง ประสาน และลีลนเสียง ซึ่งแสดงให้เห็นว่ายังมี ภารกิจอื่นที่ไม่จำต้องครบองค์ประกอบทั้งหมดที่ กล่าวมา และเมื่อพิจารณาประกอบกันทั้งนิยาม ของดนตรี, ทำนอง, และระดับเสียงแล้วจะเห็น ว่าการบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีประเภทให้จังหวะ ไม่มีเสียงสูงเสียงต่ำที่สามารถวัดความถี่เป็นรอบ ต่อวินาทีได้ จึงไม่มีทำนอง แต่การบรรเลงนี้มีเสียง เพลงของจังหวะ และสามารถนำเสียงของจังหวะ เหล่านั้นมาเขียนเป็นตัวโน้ตตามนิยามคำว่าจังหวะ และตัวโน้ต ดังที่กล่าวมาได้ การเขียนลักษณะนี้ จึงเป็นงานดนตรีกรรมตามมาตรา ๔ แห่งพระราช- บัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ แต่หากนำมาแสดง โดยไม่ได้เขียนโน้ตเพลงไว้ก็จะมีปัญหาว่าไม่เป็น งานดนตรีกรรมเพราะขาดทำนอง

อนึ่ง งานอันมีลิขสิทธิ์ ย่อมได้รับการ คคุ้มครองตามกฎหมายทันทีที่สร้างสรรค์ขึ้น โดย ไม่ต้องมีการจดทะเบียน แต่การบรรเลงดนตรีที่ ให้จังหวะบางกรณีก็ไม่มีลิขสิทธิ์ เพราะเป็นการ บรรเลงจังหวะที่มีมาแต่เดิม โดยไม่มีการทุ่มเท กำลังแรงงาน การใช้สติปัญญาหรือทักษะต่างๆ รวมทั้งการใช้วิจารณ์ญาณ เพื่อให้มีการสร้างสรรค์ อย่างเพียงพอ ดังนั้น การจะพิจารณาว่างาน สร้างสรรค์ดังกล่าวเป็นงานดนตรีกรรมหรือไม่ อาจต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในสาขาดนตรีกรรมเป็น

ผู้วินิจฉัยถึงผลงานการสร้างสรรค เพื่อให้แยกออก จากการเล่แเครื่องให้จังหวะที่มีได้มีการริเริ่ม สร้างสรรคเพลงจังหวะขึ้นมา

เมื่อพิจารณาถึงผลงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ ประพันธ์การบรรเลงดนตรีด้วยเครื่องดนตรี ประเภทให้จังหวะแต่ไม่มีทำนอง โดยอาศัยความ วิริยะอุตสาหะเป็นสำคัญ ประกอบกับวัตถุประสงค์ การคุ้มครองงานลิขสิทธิ์ที่มุ่งคุ้มครองการแสดงออก ทางความคิดนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่างานแสดงดังกล่าว เป็นงานดนตรีกรรม และนิยามคำว่า “ไม่ว่าจะมี ทำนองและคำร้องหรือมีทำนองอย่างเดียว” เป็น นิยามที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่แท้จริงแห่ง กฎหมาย เพราะไม่อาจตีความให้ครอบคลุมไปถึง การบรรเลงจังหวะเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีทำนอง ประกอบ และเพื่อให้ได้ความหมายของงานดนตรี กรรมที่ครอบคลุมมากขึ้นจึงควรกำหนดนิยามไว้ ครอบคลุมและชัดเจนเช่นเดียวกับอนุสัญญาเบิร์น กล่าวคือใช้ถ้อยความว่า “ให้หมายความรวมถึง บทเพลงบรรเลงซึ่งมีคำร้องหรือไม่มีก็ได้”

๑.๒ งานดนตรีกรรมประเภทโน้ตเพลง เป็นงานที่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ในฐานะงาน ดนตรีกรรมหรืองานวรรณกรรม เนื่องจากตาม พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้กำหนด นิยาม “งานวรรณกรรม” หมายความว่า งาน นิพนธ์ที่สร้างขึ้นทุกชนิด เช่น หนังสือ จุลสาร ลีง เขียน ลีงพิมพ์ ปาฐกถา เทศนา คำปราศรัย สุนทรพจน์ และให้หมายความรวมถึงโปรแกรม คอมพิวเตอร์ด้วย ซึ่งงานดนตรีกรรมก็เป็นงาน

^{๑๓} เพ็ญอ้าง, ๑๒๑.

นิพนธ์อย่างหนึ่ง ในรูปแบบของโน้ตเพลง หรือ แผนภูมิเพลงที่ได้แยกและเรียบเรียงเสียงประสาน แล้ว โดยเป็นงานนิพนธ์ประเภทที่มีลักษณะเฉพาะ และมีข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เฉพาะกรณี สำหรับงานดนตรีกรรม เพื่อให้เข้าใจถึงนิยามงาน ดนตรีกรรมประเภทนี้ ผู้ศึกษาได้จำแนกเป็น ๒ กรณี กล่าวคือ

๑.๒.๑ การเขียนคำร้อง โดยมี เครื่องหมายต่าง ๆ กำกับไว้ เช่น คำร้องที่มี หมายเลข ๑-๗ เป็นสัญลักษณ์เสียงตัวโน้ต โด เร มี ฟา ซอล ลา ที ประกอบไว้ด้วยนั้น เมื่อพิจารณา ถึง ลักษณะการเขียนมีการแบ่งวรรคตอนตาม จังหวะการบรรเลง ทำให้การนำงานดังกล่าวมา บรรเลง สามารถบรรเลงได้ในทำนองเดียวกับ ที่ผู้ประพันธ์เพลงสร้างสรรค์ไว้ ประกอบกับ วัตถุประสงค์ของการคุ้มครองที่มีให้ผู้ใดมาทำซ้ำ หรือดัดแปลง ซึ่งการดัดแปลงรวมถึงการจัดลำดับ เรียบเรียงเสียงประสานหรือเปลี่ยนคำร้องหรือ ทำนองใหม่ด้วยนั้น งานดังกล่าวเมื่อทำซ้ำหรือ ดัดแปลง เช่น นำมาเขียนเป็นโน้ตบรรทัดห้าเส้น ย่อมเป็นที่เข้าใจได้ว่ามาจากผลงานประพันธ์ดนตรี กรรมของผู้อื่น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าการดังกล่าวเป็น งานดนตรีกรรมประเภทโน้ตเพลง

๑.๒.๒ การเขียนคำร้องโดยมีตัว อักษรภาษาอังกฤษ หรือตัวอักษรภาษาอังกฤษและ ตัวเลขกำกับไว้ ที่เรียกว่า คอร์ด เช่น Cm Am G7 โดยที่นิยมตามพจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์ ของคำว่า “คอร์ด หมายถึง กลุ่มโน้ตอย่างน้อย ๓ ตัว มีโครงสร้างที่แน่นอนตามกฎเกณฑ์...”^{๑๔}

เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่าการเขียนลักษณะนี้เป็นการ เขียนโน้ตเพลง แม้ว่าในทางปฏิบัติผู้แสดงดนตรี ไม่เคยได้ฟังเพลงนั้นมาก่อน อาจบรรเลงได้ใน ทำนองที่แตกต่างจากผู้ประพันธ์ได้ประพันธ์เพลง ไว้ แต่ผู้ที่เห็นงานเขียนลักษณะนี้ก็ย่อมสามารถ บรรเลงเพลงจากความรู้ระยยะของของผู้ประพันธ์ เพลงได้แล้ว และเมื่อพิจารณาถึงนิยามการดัดแปลง งานดนตรีกรรม ให้หมายความรวมถึงการจัดลำดับ เรียบเรียงเสียงประสานหรือเปลี่ยนคำร้องหรือ ทำนองใหม่ด้วย ซึ่งการที่ผู้บรรเลงเพลงบรรเลงได้ ทำนองที่แตกต่างจากการประพันธ์ของผู้ประพันธ์ เพลงในส่วนสำคัญของเพลง ก็ย่อมเป็นการดัดแปลง งานดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงเห็นว่าการลักษณะนี้เป็น งานดนตรีกรรมประเภทโน้ตเพลง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การคุ้มครองงาน ดนตรีกรรมภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์ของไทย มี ปัญหาการใช้และการตีความบทนิยามในส่วนของ การแสดงออกทางความคิดเป็นทำนองและคำร้อง หรือทำนองเพียงอย่างเดียว ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าควร กำหนดบทนิยามส่วนนี้ให้สอดคล้องกับกฎหมาย ระหว่างประเทศที่ประเทศไทยได้อนุญาตการมาใช้ คืออนุสัญญาเบิร์น โดยให้ครอบคลุมไปถึงการ คุ้มครองงานเพลงที่มีเพียงการบรรเลงเครื่องเคาะ จังหวะโดยไม่มีทำนองประกอบด้วย รวมถึงในส่วน การตีความการเขียนตัวอักษร หรือตัวเลขต่างๆ หากสามารถบรรเลงออกมาได้ สิ่งเหล่านี้ย่อม สมควรจัดได้ว่าเป็นงานดนตรีกรรมประเภทโน้ต เพลง เพื่อให้ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์และมีข้อ ยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์เป็นการเฉพาะสำหรับ งานดนตรีกรรม

^{๑๔} เฟิงอ้าง, ๓๗.

๒. การใช้งานที่เป็นธรรมในงานดนตรีกรรม

จากที่กล่าวมา ในการตีความบทนิยามคำว่า “ดนตรีกรรม” ได้อย่างถูกต้องครบถ้วนดีแล้ว ย่อมเป็นประโยชน์กับการแสวงหาประโยชน์จากงานดนตรีกรรมโดยที่ไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น และป้องกันการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ในการกระทำอันเป็นละเมิดลิขสิทธิ์งานดนตรีกรรมของผู้อื่น โดยสามารถรักษาสมดุลของสาธารณะประโยชน์กับประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิได้เป็นอย่างดียิ่งขึ้น การรักษาสมดุลดังกล่าวมีหลักการที่สำคัญคือ หลักการใช้งานโดยธรรม (Fair use) ซึ่งกรณีงานดนตรีกรรมมีประเด็นที่ต้องพิจารณา ดังนี้

๒.๑ การตีความว่ามาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นบททั่วไป และมาตรา ๓๖ แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นบทเฉพาะในการใช้งานโดยธรรม กรณีงานดนตรีกรรม โดยมีหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

๒.๑.๑ ในมาตรา ๙ (๒)^{๙๔} แห่งอนุสัญญากรุงเบิร์นได้กล่าวถึงข้อยกเว้นให้ผู้อื่นมีสิทธิในการทำซ้ำงานอันมีลิขสิทธิ์ไว้เป็นหลักเกณฑ์ ๓ ประการ สรุปได้ดังนี้

(๑) ให้พิจารณาถึงวัตถุประสงค์และลักษณะการใช้งานเฉพาะกรณีที่รัฐภาคีสมาชิกได้กำหนดไว้ในบทบัญญัติแห่งกฎหมายภายในรัฐตน

(๒) ให้พิจารณาถึงผลกระทบว่าการทำซ้ำงาน จะต้องไม่เป็นการทำให้เจ้าของลิขสิทธิ์ต้องสูญเสียมูลค่าหรือผลประโยชน์จากการนำงานนั้นออกใช้งานตามปกติ

(๓) ให้พิจารณาถึงการไม่ให้เกิดกระทบกระเทือนถึงสิทธิในการแสวงหาประโยชน์อันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์จนเกินสมควรแก่เหตุ ดังเช่นการพิจารณาถึงปริมาณสัดส่วนที่ใช้เมื่อเทียบกับผลงาน

ในขณะที่อีกมุมหนึ่งของเจ้าของลิขสิทธิ์ มาตรา ๑๑ bis (๒)^{๙๕} ได้กำหนดให้การแพร่เสียงแพร่ภาพจะต้องไม่เสื่อมเสียต่อสิทธิทางศีลธรรมของผู้สร้างสรรค์ และผู้สร้างสรรค์จะต้องได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรมจากการแพร่เสียงแพร่ภาพนั้น อย่างไรก็ตามหลักการทั้งในมาตรา ๙ และ มาตรา ๑๑ bis (๒) อาจยังไม่เพียงพอต่อการอนุวัติการให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ซึ่งยังคงต้องการการใช้งานดนตรีกรรมที่เป็นธรรม ทั้งการทำซ้ำและการนำออกแสดงเผยแพร่ด้วย

^{๙๔} Article 9 (2) It shall be matter for legislation in the countries of the Union to permit the reproduction of such works in certain special cases, provided that such reproduction does not conflict with a normal exploitation of the work and does not unreasonably prejudice the legitimate interests of the author.

^{๙๕} Article 11 bis (2) It shall be matter for legislation in the countries of the Union to determine the conditions under which the rights mentioned in the preceding paragraph may be exercised, but these conditions shall apply only in the countries where they have been prescribed. They shall not in any circumstances be prejudicial to the moral rights of the author, nor to his right to obtain equitable remuneration which, in the absence of agreement shall be fixed by competent authority.

๒.๑.๒ ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (TRIPs) เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ โดยภาคีภาคี (General Agreement on Tariffs and Trade - GATT) ซึ่งต่อมาคือองค์การการค้าโลก (The world Trade Organization - WTO) ได้ลงนามความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (The Agreement on Trade - Related Aspects of Intellectual Property Rights, Including Trade in Counterfeit Goods - TRIPs) อันมีวัตถุประสงค์เพื่อลดอุปสรรคด้านการค้าระหว่างประเทศ และส่งเสริมให้คุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงจะสร้างหลักประกันเกี่ยวกับมาตรการและกระบวนการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา^{๙๓} ซึ่งประเทศไทยเองก็เป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลกจึงต้องให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาอย่างสอดคล้องต้องกันกับความตกลงนี้ด้วย

ทั้งนี้ ความตกลงทริปส์มีผลใช้บังคับภายหลังอนุสัญญากรุงเบอร์น แต่ได้กำหนดไว้ใน

มาตรา ๙^{๙๔} ให้คงสาระสำคัญของหลักการต่างๆ อ้างอิงไปถึงการปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้อนุสัญญากรุงเบอร์นด้วย ยกเว้นหลักการตามมาตรา ๖ bis^{๙๕} ของอนุสัญญาเบอร์น ว่าด้วยการคุ้มครองกรรมสิทธิ์อันได้แก่สิทธิของผู้สร้างสรรค์ในการที่จะปกป้องผลงานของตนจากการที่ผู้อื่นมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือวิพากษ์วิจารณ์ไปในทางที่เสื่อมเสียแก่ชื่อเสียง หลักการดังกล่าวเป็นหลักการที่ความตกลงทริปส์ไม่บังคับให้รัฐภาคีจำต้องปฏิบัติตาม

ส่วนในมาตรา ๑๔ ของความตกลงทริปส์ได้กำหนดให้นักแสดงได้รับการคุ้มครองจากการกระทำที่ปราศจากอำนาจ ต่อสิ่งบันทึกเสียงในการแสดงที่ผู้ทรงสิทธิมิได้มีการบันทึกไว้ หรือการทำให้ซ้ำในงานที่ได้มีการบันทึกไว้ และผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียง มีสิทธิในการอนุญาตหรือห้ามการทำให้ซ้ำไม่ว่าโดยทางตรง หรือทางอ้อม ซึ่งสิ่งบันทึกเสียงนั้น

สำหรับหลักกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทย ได้กำหนดให้สามารถกระทำสำเนางานที่มีลิขสิทธิ์ในกรณีเฉพาะ เช่น การทำสำเนาเพื่อวัตถุประสงค์ใช้ในการวิจารณ์ รายงานข่าว ใช้ในการสอน งาน

^{๙๓}South centre, *The TRIPs Agreement a guide for the south* (Geneva : Disa, 1997) 47.

^{๙๔} Article 9 Relation to the Berne Convention

1. Members shall comply with Articles 1 through 21 of the Berne Convention (1971) and the Appendix thereto. However, Members shall not have rights or obligations under this Agreement in respect of the rights conferred under Article 6bis of that Convention or of the rights derived therefrom.

^{๙๕} Article 6bis Moral Rights: 1. To claim authorship; to object to certain modifications and other derogatory actions; 2. After the author's death; 3. Means of redress

(1) Independently of the author's economic rights, and even after the transfer of the said rights, the author shall have the right to claim authorship of the work and to object to any distortion, mutilation or other modification of, or other derogatory action in relation to, the said work, which would be prejudicial to his honor or reputation.

วิชาการ หรืองานวิจัย ไม่ถือว่าเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย ลิขสิทธิ์ และไม่ต้องขออนุญาต โดยบัญญัติไว้ใน หมวดที่ ๑ ส่วนที่ ๖ ว่าด้วยข้อยกเว้นการละเมิด ลิขสิทธิ์แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ ตั้งแต่มาตรา ๓๒-๔๓ และตามมาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง ซึ่งมีที่มาจากกฎหมายระหว่างประเทศคือ ข้อ ๑๓ ของ TRIPs Agreement^{๒๐} โดยได้บัญญัติไว้ เป็นสาระสำคัญให้การตีต่อไปนี้เป็น

ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์^{๒๑}

๑) การกระทำที่ไม่ขัดต่อการแสวงหา ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของ ลิขสิทธิ์ และ

๒) การกระทำที่ไม่กระทบกระเทือน ถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์ เกินสมควร

อีกทั้งกฎหมายไทยยังมีบทเฉพาะ กรณีข้อยกเว้นการละเมิดงานดนตรีกรรมไว้ใน บทบัญญัติมาตรา ๓๖ แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ กล่าวคือ การนำงานนาฏกรรม หรือ ดนตรีกรรมออกแสดงเพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชน ตามความเหมาะสมโดยมิได้จัดทำขึ้น หรือดำเนินการ เพื่อหากำไรเนื่องจากการจัดให้มีการเผยแพร่ ต่อสาธารณชน และมีได้จัดเก็บค่าเข้าชมไม่ว่าโดย ทางตรง หรือโดยทางอ้อมและนักแสดงไม่ได้รับค่า

ตอบแทนในการแสดงนั้น มิให้ถือว่าเป็นการละเมิด ลิขสิทธิ์ หากเป็นการดำเนินการโดยสมาคม มูลนิธิ หรือองค์การอื่นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการสาธารณ กุศล การศึกษา การศาสนา หรือการสังคม สงเคราะห์ และได้ปฏิบัติตามมาตรา ๓๒ วรรค หนึ่ง^{๒๒}

จากหลักกฎหมายข้างต้น แม้จะมี กรอบแนวคิดสอดคล้องกับกฎหมายระหว่าง ประเทศทั้งสองอนุสัญญา แต่จะเห็นได้ว่าเมื่อ พิจารณาในรายละเอียดพบว่าลำพังงานดนตรีกรรม ประเภทโน้ตเพลงซึ่งผู้ศึกษาได้กล่าวมาแล้วใน หัวข้อ ๑.๒ ไม่สามารถอ้างหลักการใช้งานโดย ธรรมตามมาตรา ๓๖ ได้ เว้นแต่จะได้นำโน้ตเพลง นั้นออกแสดงหรือเผยแพร่ต่อสาธารณชนในลักษณะ เป็นการแสดงที่มีนักแสดง

นอกจากนี้ เพื่อความเข้าใจในปัญหา เกี่ยวกับหลักการใช้งานโดยธรรม จึงเปรียบเทียบกับ หลักการใช้งานโดยธรรมของประเทศสหรัฐ อเมริกา ซึ่งเกิดจากคำวินิจฉัยข้อต่อสู้ในศาลที่ยอม ให้มีการใช้งานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นได้โดยไม่ต้อง ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ หากเป็นการใช้ ในลักษณะที่ไม่แสวงหากำไร และได้นำงานของ ผู้สร้างสรรค์แต่เพียงบางส่วนมาใช้ใหม่เพื่อความ ก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และศิลปวิทยาการที่มี ประโยชน์ต่อสังคม โดยสุจริตและเป็นธรรม^{๒๓}

^{๒๐}Article 13 Limitations and Exceptions

Members shall confine limitations or exceptions to exclusive rights to certain special cases which do not conflict with a normal exploitation of the work and do not unreasonably prejudice the legitimate interests of the right holder.

^{๒๑} มาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗.

^{๒๒} มาตรา ๓๖ แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗

และในส่วนของงานล้อเลียน (parody) แนวโน้ม คำพิพากษาของศาลสหรัฐอเมริกา ยังเห็นว่าไม่ เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ หากแต่เป็นการยืมงาน ดั้งเดิมมาเพื่อให้ผู้ชมสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นงาน ล้อเลียนจากผลงานต้นฉบับผลงานใด^{๒๓}

ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้ และการตีความมาตรา ๓๒ และมาตรา ๓๖ ดังกล่าวนี้นี้ หากฝ่ายผู้ทรงสิทธิตีความเพื่อประโยชน์ ตนว่า มาตรา ๓๒ วรรคหนึ่งเป็นกรอบกว้าง ๆ ที่ ไม่สามารถใช้บังคับโดยลำพังได้ โดยจะต้องตีความ ร่วมกันไปกับบทเฉพาะ ซึ่งเมื่อตีความในลักษณะนี้ งานดนตรีกรรมที่ได้เผยแพร่ต่อสาธารณชน โดย ไม่มีการแสดง ดังเช่นการเผยแพร่โน้ตเพลง จะไม่ ได้รับประโยชน์จากหลักการใช้งานโดยธรรมตาม มาตรา ๓๖ และก็ไม่อาจนำมาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง มาใช้ด้วยได้ ผู้ศึกษาเห็นว่าการตีความดังกล่าวไม่ เป็นประโยชน์ต่อสังคมและขัดต่อหลักการใช้งาน โดยธรรมที่เป็นสากลในกฎหมายระหว่างประเทศ และกฎหมายต่างประเทศดังที่ยกตัวอย่างมา จึง ต้องตีความว่ากรณีการเผยแพร่โน้ตเพลงสามารถ ยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ได้ตามหลักกฎหมาย มาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง ซึ่งเป็นบททั่วไป

สำหรับกรณีงานล้อเลียนในกรณีของ งานดนตรีกรรม จะเห็นได้ว่าสามารถทำได้โดยการ เปลี่ยนคำร้อง แต่อาศัยทำนองเดิมเพื่อให้ผู้ฟัง ทราบว่ามีมาจากเพลงใด หากพิจารณาตามนิยาม

การดัดแปลงงานดนตรีกรรม ภายใต้กฎหมายว่า ลิขสิทธิ์ของไทย งานล้อเลียนโดยการเปลี่ยน คำร้องของเพลงเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ เพราะ เป็นการนำผลงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่นมาแก้ไข เปลี่ยนแปลงโดยคงสาระสำคัญของงานเดิมเอาไว้ ถึงแม้ว่างานล้อเลียนจะช่วยสร้างความสนุกสนาน ให้แก่สังคมก็ตาม โดยที่ไม่ได้กระทบสิทธิในลิขสิทธิ์ ของผู้ทรงสิทธิจนเกินสมควร และเมื่อเปรียบเทียบกับ แนวทางการวินิจฉัยของศาลสหรัฐอเมริกา เห็น ว่างานล้อเลียนไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ เพราะ เป็นเพียงการยืมงานเพลงต้นฉบับมาใช้เพื่อให้ผู้ชม สามารถเข้าใจได้ว่าเป็นงานล้อเลียนจากผลงาน ต้นฉบับใด ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า งานดังกล่าวควรได้รับข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์

อีกทั้งในมาตรา ๓๖ ยังเป็นบทบัญญัติ ที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เนื่องจากได้ กำหนดเงื่อนไขว่าจะต้องไม่มีการเก็บค่าเข้าชมไม่ว่า ทางตรงหรือทางอ้อม และนักแสดงต้องไม่ได้รับค่า ตอบแทนด้วย ซึ่งการแสดงดนตรีก็มีค่าใช้จ่ายที่ จำเป็นเสมอ เช่น ค่าเตรียมการต่างๆ สำหรับ อุปกรณ์ เครื่องแต่งกาย ค่าเดินทางของนักแสดง ฯลฯ แม้ว่างานที่แสดงจะมีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อ แสวงหากำไร เช่น การแสดงดนตรีในโบสถ์หรือใน พิธีการต่าง ๆ การแสดงดนตรีในงานแต่งงาน หรือ การแสดงดนตรีเพื่อขอรับเงินบริจาคของมูลนิธิ ก็ตาม^{๒๔}

^{๒๓} บันทึคดี ลิ้มโปตม, ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์โดยเน้นศึกษางานดนตรีกรรมและสิ่งบันทึกเสียง (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, คณะ นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙) ๑๐๕-๑๐๖.

^{๒๔} อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ ๒๐, ๑๐๘.

^{๒๕} อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ ๒๐, ๙๙-๑๐๐.

นอกจากนี้ งานดนตรีบำบัดซึ่งทางการแพทย์แผนปัจจุบัน เห็นว่าเป็นวิธีการรักษาที่ปลอดภัยและมีประโยชน์ต่อผู้ป่วยหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้ป่วยจิตเวช ออทิสติก มะเร็ง ฯลฯ^{๒๖} ในกรณีที่มีการเก็บค่าบริการนั้น หากตีความตามตัวอักษรแห่งบทบัญญัติมาตรา ๓๖ ดังกล่าวแล้ว ย่อมไม่ต้องด้วยข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ แต่ผู้ศึกษาเห็นว่างานดนตรีบำบัดมิใช่การแสวงหากำไรจากผลงานแสดงดนตรีกรรมโดยตรง หากแต่นำงานดนตรีกรรมมาสร้างสรรค์วิธีการบำบัดรักษาโรคอีกทอดหนึ่ง ซึ่งวิธีการรักษาโรคได้รับการยกเว้นไม่ถือเป็นงานอันจะขอรับสิทธิบัตรได้ หากงานสร้างสรรค์ดังกล่าวจะมาคุ้มครองภายใต้งานลิขสิทธิ์ก็ย่อมลักลั่นกัน และสังคมจะเสียประโยชน์มาก

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีมาตรา ๓๒ เป็นหลักทั่วไปของการใช้งานที่เป็นธรรมแล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่ากรณีที่ยกตัวอย่างข้างต้นทั้งประเด็นงานล้อเลียน ค่าใช้จ่ายของนักแสดง หรือการเก็บค่าเข้าชม โดยผู้จัดแสดงก็มิได้มุ่งแสวงหากำไรจากการแสดง และกรณีการบำบัดโรคด้วยดนตรี ล้วนเป็นกรณีที่แสดงออกทางการสร้างสรรค์งานดนตรีกรรมในรูปแบบการแสดงซึ่งกฎหมายกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ไว้เป็นการเฉพาะตามมาตรา ๓๖ จึงไม่สามารถนำมาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง มาอุดช่องว่างในการปรับใช้กฎหมายได้ เนื่องจาก

หากจะตีความว่าสามารถนำมาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง มาปรับใช้ได้แล้วก็ไม่ต้องบัญญัติมาตรา ๓๖ ขึ้นมาได้เลย เพราะทุกกรณีของมาตรา ๓๖ ล้วนอยู่ภายใต้มาตรา ๓๒ วรรคหนึ่งเสมอ

ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการใช้งานโดยธรรมและสถานการณ์ปัจจุบัน จึงควรตัดถ้อยคำในบทบัญญัติมาตรา ๓๖ คำว่า “และมีได้จัดเก็บค่าเข้าชม ไม่ว่าจะโดยทางตรง หรือโดยทางอ้อม และนักแสดงไม่ได้รับค่าตอบแทนในการแสดงนั้น” ออกเสีย^{๒๗} เพื่อลดปัญหาการตีความ และแก้ไขนิยามคำว่า การตัดแปลงมิให้หมายความรวมถึงงานล้อเลียนเพื่อความสนุกสนาน ที่มีได้กระทบสิทธิของผู้ทรงสิทธิไว้ด้วย

๒.๒ มาตรการทางเทคโนโลยีที่ขัดกับประโยชน์สาธารณะในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากงานดนตรีกรรม

เนื่องจากสถานการณ์ปัจจุบันพบว่ามักมีผู้อาศัยความสะดวกรวดเร็วของเทคโนโลยีกระทำละเมิดลิขสิทธิ์ในงานดนตรีกรรม และส่วนใหญ่เป็นการบันทึกสำเนางานที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต โดยไม่ได้รับอนุญาต จึงทำให้เจ้าของลิขสิทธิ์หรือผู้เกี่ยวข้องต้องหาทางป้องกันมิให้มีการละเมิดหรือเข้าถึงข้อมูลด้วยการบริหารจัดการตามสิทธิของตน^{๒๘} ซึ่งการป้องกันการเข้าถึงข้อมูลเหล่านั้น

^{๒๖} อรยา เอี่ยมชื่น และคณะ, บำบัดโรคด้วยการแพทย์ทางเลือก (กรุงเทพฯ : บริษัทริดเดอร์ส โดเจสท์ (ประเทศไทย) จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๕๔), ๑๑๒ - ๑๑๓.

^{๒๗} การตัดถ้อยความมาตรา ๓๖ ส่วนนี้ สอดคล้องกับส่วนหนึ่งของข้อเสนอแนะวิทยานิพนธ์ของนันทวัฒน์ ลิ้มโปดม อ้างถึงแล้วเชิงอรรถที่ ๒๓, ๑๒๐.

^{๒๘} เนติธร รัตนสุขานันท์, (๒๕๕๑) ๙: ๒ (๑๘) มกราคม - มิถุนายน, วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๖๓.

ในทางกลับกันก็ก่อให้เกิดการปกป้องผลประโยชน์ส่วนตนเกินไปกว่าสิทธิที่พึงมีตามกฎหมายลิขสิทธิ์ โดยมีข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้แก่

๒.๒.๑ การกระทำทางเทคโนโลยีอื่นเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ในงานดนตรีกรรมที่นิยมในปัจจุบัน คือ วิธีการ File sharing หรือ Peer-to-peer (P2P) คือ เป็นวิธีการใช้เทคโนโลยีที่ทำให้ผู้ใช้คอมพิวเตอร์สามารถใช้สอยทรัพยากรร่วมกันหรือแลกเปลี่ยนไฟล์ข้อมูลกันทั้งภาพ เสียง วิดีโอหรือข้อมูลต่างๆ ในรูปแบบดิจิทัล หรืออาจเป็นวิธีการที่สามารถรายงานข้อมูลได้ทันทีและตลอดเวลา (real time) สิ่งที่แตกต่างกันระหว่าง Peer-to-peer กับการดาวน์โหลดไฟล์แบบอื่นคือการทำให้เครื่องลูกข่ายที่อยู่ในระบบนำทรัพยากรของตนเองมาช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของระบบโดยรวม และหากมีคนดาวน์โหลดมาก ประสิทธิภาพของระบบย่อมจะมากยิ่งขึ้นตามไปด้วย ไฟล์จึงดาวน์โหลดได้เร็วขึ้นซึ่งวิธีการ Peer-to-peer เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่ต้องการย้ายข้อมูลคราวละมาก ๆ จากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง โดยส่วนใหญ่มีการนำมาใช้กับงานดนตรีกรรมที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ทำให้เจ้าของลิขสิทธิ์ต้องมุ่งเน้นมาตรการป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์^{๒๙}

๒.๒.๒ มาตรการป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์งานดนตรีกรรมจากการดาวน์โหลดข้อมูลเช่น^{๓๐}

(๑) การใส่กุญแจรหัสสินค้า (Product Lock-in) คือการที่เจ้าของลิขสิทธิ์ป้องกันไม่ให้มีการนำอุปกรณ์อื่นใดที่ต่อพ่วงกับอุปกรณ์หลักกลับมาใช้งานซ้ำอีก แม้ว่าจะเป็นอุปกรณ์ต่อพ่วงที่แท้จริงก็ตาม

(๒) การป้องกันการปฏิบัติการเชื่อมโยง (Attacking Interoperability) คือ การที่เจ้าของลิขสิทธิ์ใช้มาตรการทางเทคโนโลยีเพื่อป้องกันไม่ให้สินค้าของผู้อื่นสามารถใช้งานกับสินค้าของตนเองได้

(๓) การแบ่งแยกตลาด (Geographic Market Segmentation) คือ การควบคุมการเข้าถึง หรือเข้าไปในส่วนหรือสถานที่ที่เจ้าของลิขสิทธิ์ต้องการควบคุม เพื่อแบ่งแยกตลาดสินค้าที่วางจำหน่าย

ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์บางรายสามารถผลิตเครื่องมือหรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่สามารถทำให้ผู้ใช้งานอันมีลิขสิทธิ์หลีกเลี่ยงมาตรการทางเทคโนโลยีที่เจ้าของลิขสิทธิ์กำหนดไว้ได้ ไม่ว่าจะเป็นการทำซ้ำหรือการเข้าถึงงานดังกล่าว ดังนั้น จึงได้มีการตรากฎหมายที่ห้ามมิให้มีการหลีกเลี่ยงมาตรการปกป้องเทคโนโลยีขึ้นซึ่งเรียกกันว่า “กฎหมายต่อต้านการหลีกเลี่ยงมาตรการปกป้องเทคโนโลยี” (Anti-circumvention Measure)^{๓๑}

^{๒๙} ธีรพล สุวรรณประทีป, “p2p เราพร้อมหรือยัง?”, วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๖๖, ๖๙. (๑๕ กันยายน ๒๕๕๗) <http://elib.coj.go.th/Article/courtP2_6_5.pdf>

^{๓๐} อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๒, ๑๙๓-๑๙๔.

^{๓๑} อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ ๒, หน้า ๑๙๑.

๒.๒.๓ กฎหมายต่อต้านการหลีกเลี่ยงมาตรการปกป้องเทคโนโลยี ตามสนธิสัญญา ลิขสิทธิ์และสนธิสัญญาการแสดงและสิ่งบันทึกเสียงขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก (WIPO Copyright Treaty และ WIPO Performances and Phonograms Treaty ซึ่งมักเรียกรวมทั้งสองฉบับว่า WIPO Internet Treaties^{๓๒}) ได้กำหนดให้รัฐภาคีต้องคุ้มครอง มาตรการในการปกป้องเทคโนโลยีที่เจ้าของลิขสิทธิ์ ใช้อันเกี่ยวข้องกับการบังคับใช้สิทธิตามสนธิสัญญา นี้และตามอนุสัญญากรุงเบิร์น แต่บทบัญญัติของ สนธิสัญญาทั้งสองฉบับไม่ชัดเจนว่ารัฐภาคีต้องมี กฎหมายห้ามการหลีกเลี่ยงมาตรการปกป้อง เทคโนโลยีในขอบเขตอย่างไร เนื่องจากตามหลัก การเดิมของกฎหมายลิขสิทธิ์ เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิ ในการทำซ้ำและดัดแปลง กับสิทธิในการเผยแพร่ ต่อสาธารณชนเฉพาะงานอันมีลิขสิทธิ์เท่านั้น แต่ เจ้าของลิขสิทธิ์จะไม่มีสิทธิกีดกันหรือป้องกันไม่ให้ บุคคลอื่นเข้าถึงงานอันมีลิขสิทธิ์นั้น ในขณะที่ เจ้าของมาตรการปกป้องเทคโนโลยีสามารถควบคุม การเข้าถึงของผู้อื่นรวมถึงเจ้าของลิขสิทธิ์เองด้วย^{๓๓}

ดังนั้น การบัญญัติกฎหมายคุ้มครอง มาตรการป้องกันทางเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในงาน อันมีลิขสิทธิ์ และการต่อต้านการหลีกเลี่ยงมาตรการ ปกป้องเทคโนโลยีอย่างเคร่งครัด จะทำให้ทั้งตัว เจ้าของลิขสิทธิ์เอง และผู้ที่ต้องการที่จะเข้าไป

เพียงเพื่อศึกษาหรือค้นคว้าหาความรู้ หรือใช้ ประโยชน์โดยลำพังตนเองและมีได้ประสงค์จะ แสวงหากำไรอันเป็นการขัดต่อประโยชน์ของผู้ทรง สิทธิตามสมควรไม่สามารถเข้าถึงงานดังกล่าวได้ เลย หากไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของมาตรการ ปกป้องเทคโนโลยีเสียก่อน ซึ่งมักต้องจ่ายเป็นค่า ตอบแทนให้แก่เจ้าของมาตรการปกป้องเทคโนโลยี ส่งผลให้การพัฒนาของบุคลากรของประเทศเป็นไป โดยไม่สมบูรณ์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึง งานดนตรีกรรม อันเป็นประโยชน์ต่อสังคมประเทศ ในด้านการจรรโลงใจ และขัดต่อหลักการใช้งาน โดยธรรมดังได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อ ๒.๑ อีกด้วย

ตามกฎหมายไทย ได้มีการคุ้มครอง มาตรการปกป้องเทคโนโลยีไว้ในพระราชบัญญัติ ความรับผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐^{๓๔} ได้แก่

มาตรา ๕ ผู้ใดเข้าถึงโดยมิชอบซึ่ง ระบบคอมพิวเตอร์ที่มีมาตรการป้องกันการเข้าถึง โดยเฉพาะ และมาตรการนั้นมีได้มีไว้สำหรับตน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับ ไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๖ ผู้ใดล่วงรู้มาตรการ การเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์ที่ ผู้อื่นจัดทำขึ้น เป็นการเฉพาะ ถ้านำมาตรการดังกล่าวไปเปิดเผย โดยมิชอบในประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่

^{๓๒} World Intellectual Property Organization, the WIPO Internet Treaties, (9 September 2014) <http://www.wipo.int/pubdocs/pubdocs/en/e-commerce/450/wipo_pub_1450in.pdf>

^{๓๓} อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ ๒, ๑๙๒.

^{๓๔} มาตรา ๕, ๖ และ ๗ แห่งพระราชบัญญัติความรับผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. ๒๕๕๐.

ผู้อื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๗ ผู้ใดเข้าถึงโดยมิชอบซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่มีมาตรการป้องกันการเข้าถึงโดยเฉพาะและมาตรการนั้นมิได้มีไว้สำหรับตน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

จากทั้งสามมาตราดังกล่าว คำว่า “โดยมิชอบ” ย่อมหมายถึงโดยมิชอบด้วยกฎหมายทั้งหลายซึ่งกว้างกว่าการกระทำเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองมาตรการทางเทคโนโลยีภายใต้กฎหมายลิขสิทธิ์ ย่อมเป็นผลดีกว่า เพราะสามารถช่วยรักษาสมดุลระหว่างสิทธิโดยเด็ดขาดของผู้ทรงสิทธิ กับการพัฒนาศักยภาพของประชาชนในประเทศไทย ซึ่งกฎหมายลิขสิทธิ์มีส่วนข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามหลักการใช้งานโดยธรรม (fair use) ในการอำนวยความสะดวกธรรมชาติให้กับสังคมด้วย จึงควรที่จะกำหนดให้การกระทำจะเป็นความผิดต่อเมื่อการกระทำดังกล่าวเข้าข่ายเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์อย่างแท้จริงเท่านั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชนที่จะถึงข้อมูลหรือค้นหาความรู้ซึ่งเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์และเป็นการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือความรู้สู่สาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้ประชาชนได้รับการจรรโลงใจ มีสุนทรียภาพในการรับชมรับฟังงานดนตรีกรรม ผ่านช่องทาง

ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งสะดวกรวดเร็ว โดยอีกแง่มุมหนึ่งอาจเป็นการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับผู้ทรงลิขสิทธิ์ในการประชาสัมพันธ์ผลงานก็เป็นได้

บทสรุป

เพื่อให้การแสวงหาประโยชน์เกี่ยวกับงานดนตรีกรรมเป็นไปอย่างเหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพควรต้องมีความเข้าใจที่ชัดเจนถึงลักษณะของงานดนตรีกรรม รวมถึงการชั่งน้ำหนักตามหลักการใช้งานโดยธรรมระหว่างประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์ฝ่ายหนึ่งกับของสาธารณชนอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งการแก้ไขถ้อยคำพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ บางส่วน จะก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมได้ ในขณะที่กรณีมาตรการทางเทคโนโลยีเป็นปัญหาการชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์ของผู้เป็นเจ้าของมาตรการทางเทคโนโลยี ซึ่งอาจไม่ใช่เจ้าของลิขสิทธิ์กับประโยชน์ของสาธารณชนนั้น เมื่อได้พิจารณาถึงที่มาของการที่กฎหมายยอมรับให้มีการใช้มาตรการทางเทคโนโลยีก็เป็นไปเพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ ดังนั้นน้ำหนักประโยชน์ของเจ้าของมาตรการทางเทคโนโลยีจึงไม่ควรเกินเลยไปกว่าน้ำหนักประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์เพื่อความเป็นธรรมในสังคมเช่นกัน และเมื่อการคุ้มครองงานดนตรีกรรมเป็นไปด้วยความยุติธรรมก็ย่อมจะเป็นแรงผลักดันที่กระตุ้นให้เกิดผลงานสร้างสรรค์เปี่ยมคุณค่าจรรโลงชีวิตแก่ประชาชนทั้งหลายได้สืบเนื่องต่อไป



บรรณานุกรม

ณัชชา โสคติยานุรักษ์, พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓)

ธีรพล สุวรรณประทีป, “p2p เราพร้อมหรือยัง?”, วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์ ๖๖, ๖๙. (๑๕ กันยายน ๒๕๕๓) <http://elib.coj.go.th/Article/courtP2_6_5.pdf>

นันทน์ อินทนนท์, “การคุ้มครองลิขสิทธิ์ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ”, *IP&IT SPECIAL ISSUE 2005 EIGHT ANNIVERSARY THE INTELLECTUAL PROPERTY AND INTERNATIONAL TRADE LAW FORUM* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๘)

นันทวัฒน์ ลิ้มโปดม, *ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์โดยเน้นศึกษาจากงานดนตรีกรรมและสิ่งบันเทิงเสียง* (นิตยสารมหาดบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๙)

เนติธร รัตนสุขานันท์ (๒๕๕๑) ๙: ๒ (๑๘) มกราคม - มิถุนายน, วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO), *เข้าถึงสิทธิ์และสิทธิข้างเคียง*, แปลโดย กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ (๑ กันยายน ๒๕๕๓) <<http://tgcthailand.com/articles/november 2012/067-2012.pdf>>

อรยา เอี่ยมชื่น และคณะ, *บำบัดโรคด้วยการแพทย์ทางเลือก* (กรุงเทพฯ : บริษัทริดเดอร์สโตเจสท์ (ประเทศไทย) จำกัด, พิมพ์ครั้งที่ ๒, ๒๕๔๔)

South centre, *The TRIPs Agreement a guide for the south* (Geneva : Disa, 1997)

World Intellectual Property Organization, *the WIPO Internet Treaties*, (9 September 2014) <http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/ecommerce/450/wipo_pub_1450in.pdf>

